

ÄRLIGHET

Att vara ärlig betyder att man är hederlig och pålitlig. Man talar sanning och man är uppriktig och frimodig. Man förställer sig inte. Man visar sig som den man verkligen är. Om en person är sanningsenlig och pålitlig, så kan andra känna sig trygga och säkra, när de har med den personen att göra.

Om en människa stjälar eller lurar andra på olika sätt, så känner de som drabbas obehag och rädsla. Om alltmer människor börjar stjäla och bedra sina medmänniskor, så faller också hela vårt samhälle i bitar. Vem kan laga det? Det finns till slut inte tillräckligt med poliser, domstolar eller fängelser. Ingen kan vara säker någonstans. Till slut hjälper det inte med alla lås i världen! Och det ger inte särskilt mycket tröst, att även tjuvarna blir bestulna av andra tjuvar förr eller senare, eller att de som försöker luras, kanske själva blir lurade en vacker dag.

Med oärlighet föds brottslighet, och med brottslighet föds våld och skräck.

Vi får ett samhälle och en värld, där ingen till sist kan känna sig säker.

Därför är det viktigt att alla människor i hela vår värld får lära sig vad ärlighet och hederlighet innebär, och hur man kan träna sig i att bli en ärlig människa.

Ärlighet kräver mod, beslutsamhet och insikt.

ÄRLIGHET OCH SANNINGSENLIGHET

En vardagshändelse

Rickard och Allan i 7g bestämmer sig för att skolka från lektionen efter frukostrasten. Snart är de en bra bit bort från skolan på promenadvägen som går mot centrum. Plötsligt får de för sig att stanna och kasta sten på lyktstolparna efter vägen. Bara några stycken! Det låter ju så festligt när man träffar. Oj då! Nu träffar Allan lampan i lyktstolpen och glaset faller med ett krasande ljud ned på asfalten! ”Bra siktat!” ropar Rickard och tar upp en stor sten och kastar mot lampan i lyktstolpen bredvid. Och han träffar också, fast avsiktligt! Den lampan går också sönder och bitar av glas faller ned än en gång.

”Oj, det här var kul”, ropar Allan. ”Vi försöker med några till!” – ”Nej, vänta”, ropar Rickard.

”Det kommer några där borta, de har sett oss! Bäst vi sticker!”

Vad tror du händer sen? Kommer pojkarna att skylla ifrån sig? Spela upp en liten sketch eller skriv en egen fortsättning på historien när ni har gått igenom detta avsnitt.

När något obehagligt hänt, kanske du blir kallad som vittne att berätta vad du sett eller hört. Då är det viktigt att du säger allt du vet och inte hemlighåller något, som kan vara av vikt. Om du själv har begått ett misstag, måste du våga berätta vad du gjort, annars blir det tråkiga problem för dig själv senare.

Bra anledningar att tala sanning, när något obehagligt eller konfliktfyllt inträffat:

- Alla får veta vad som hänt. Det blir mindre risk för missförstånd.
- Mindre risk för konflikter och upprepning av liknande misstag.
- Oskyldiga personer skyddas från att bli klandrade eller straffade.
- Andra litar mer på dig om de märker att du är sanningsenlig.
- Vanligtvis följer mycket värre problem av att ljuga än att tala sanning.
- Du behöver inte anstränga dig att hitta på nya lögnar eller bortförklara saker.
- Du kan känna dig lugn inombords.
- Du kan lära dig något viktigt av dina misstag – och även av andras.

ÄRLIGHET OCH SJÄLVKONTROLL (Rollspel)

Patrik, Magnus och Mia går till kiosken för att handla godis på lunchrasten. Det finns så mycket härligt godis, men de har inte så mycket pengar som de önskar. Det finns *så* mycket som frestar! Medan kassörskan är upptagen med att expediera en kund och flera står i kö, ser de att ingen iakttar dem. Vilken chans att stoppa lite extra godis i jackfickorna! Men kanske kan de nöja sig med det som pengarna räcker till? Kanske har de lärt sig hemma och i skolan vad det innebär att vara ärlig. Kanske förstår de konsekvenserna (föjderna) av snatteri? De börjar viska till varandra, men de har olika åsikter om sina chanser att komma undan just nu.

Vad tror du händer? Gör ett rollspel med dina kamrater! Vad säger de tre eleverna till varandra? Och vad gör de? Fyra, fem personer kan delta i rollspelet. Läs först detta:

Konsekvenser av snatteri

- man får dåligt samvete
- man dövar sitt eget samvete mer och mer om man fortsätter att snatta
- man kan lockas till att begå grövre brott
- blir man upptäckt kopplas rektorn, föräldrarna och polisen in
- blir man dömd får man betala dryga böter
- föräldrarna blir jätteledsna och arga
- man får dåligt rykte
- affärsinnehavaren blir bedrövad och arg
- kiosken eller affären måste kanske stängas om många personer snattar

Något annat: _____

ÄRLIGHET OCH VARSAMHET

En del människor säger alltid vad de tycker. Men ibland kan man såra andra genom att säga precis vad man känner för ögonblicket. Kanske ångrar man sig efteråt. Uppriktighet måste förenas med takt och hänsyn. Kanske är det inte nödvändigt att säga precis allt. När är det bäst att hålla tyst? Kan du ge några exempel?

KÄNSLOR NÄR MAN BLIR BEDRAGEN

Fru Ekstrand är på sin första utlandsresa. Hon besöker en liten vacker stad med fina souvenirbutiker. Hon går in för att köpa en present till sin dotter. När hon ska betala den vackra duken, som hon valt med stor omsorg och glädje, hittar hon inte sin plånbok. En ficktjuv har hunnit före! I plånboken hade hon sitt körkort, sitt visakort och alla sina pengar. Och fotografierna av barn och barnbarn! Hur tror du hon känner sig?

*Vilka känslor kommer först? Vilka känslor kommer senare?
Vilka viktiga egenskaper saknar tjuven? Fundera lite och diskutera!*

VAD ÄR VIKTIGAST?

Vad tycker du är viktigast när det gäller ärlighet? Kryssa för tre saker!
Om du vill kan du också rangordna exemplen från 1 – 3 där 1 är viktigast.

- att tala sanning
- att aldrig stjäla
- att aldrig lura någon
- att inte fuska i skolan
- att vara uppriktig utan att såra
- att hålla det jag lovar
- att låna och alltid lämna tillbaka i tid
- att våga erkänna ett misstag som jag gjort

ÄRLIGHET OCH RESPEKT

Alla eleverna i klass 4 a sitter och ritar. Plötsligt ropar Lisa:

– Någon har tagit mitt suddgummi! Det var alldeles nytt och väldigt speciellt!

Ingen säger något. Efter en stund kommer Anna fram och viskar till Lisa:

– Jag tror Pelle tog ditt suddgummi. Han är alldeles röd i ansiktet!

Lisa smyger sig fram till Pelle. Han försöker gömma suddgummit, men det är för sent. Lisa har hittat det under Pelles pennfodral.

– Du tog mitt suddgummi, din elaking, du kommer att bli en tjuv! ropar hon högt.

– Det är väl inget att bråka om, ett suddgummi, jag tänkte lämna tillbaks det, försvarar sig Pelle.

– Du skyller alltid ifrån dig! Du kunde ha frågat, det var mitt favoritsudd, som jag fick i julklapp. Du tar alltid saker från andra, du kommer att bli en riktig tjuv!

– Lugna dig nu lite grann, Lisa, säger fröken. Sen vänder hon sig till Pelle:

– Och Pelle, du ber om ursäkt för att du tog Lisas suddgummi utan att fråga. Du måste visa mer respekt för dina kamrater. Och så måste alla i klassen kunna lita på dig.

Kommer Pelle verkligen att bli en tjuv? Vad bör han tänka på i fortsättningen?

Vad bör Lisa tänka på? Spela gärna upp scenen och hitta på ett gott slut!

ÄRLIGHET I AFFÄRER

Ibland får man för mycket växel tillbaka, när man betalar en vara. En flicka köper en blus för 79 kronor. Hon betalar med en hundralapp och förväntar sig att få 21 kronor tillbaka. Men hon får 101 kronor tillbaka! ”Tänk så bra”, tänker hon. ”Jag har fått kjolen alldeles gratis och till och med tjänat en krona! Expediten får skylla sig själv!”

Hon går hem och känner sig väldigt nöjd.

Men gjorde hon rätt? Vad tycker du? Vad kom ni fram till i er grupp efter samråd?

RIMMA OM ÄRLIGHET!

”Man börjar med en knappnål och slutar med en silverskål.” var ett vanligt talesätt förr i tiden för att varna barn för att börja småstjåla. Idag skulle man kanske säga: ”Man börjar med en mobiltelefon – och slutar med ett bankrån.”

Kombinera de här satserna (A+B) till meningar med rim!

A.

1. Den som ljuger om sig själv och andra, ...
2. Den som talar utan takt, ...
3. Tala sanning det känns bra, ...
4. De som stjälar från dem de känner, ...
5. Jag vill gärna lita på dej, ...
6. Om hederlighet får råda i världen, ...
7. Tjuven som av nån' blev sedd, ...
8. Bedragaren får en dag sin dom, ...

B.

- a. blir alla trygga och säkra på färden
- b. kommer nog att vara rädd
- c. får i livet en gång ensam vandra
- d. hamnar bakom lås och bom
- e. drabbas snart av självförakt
- f. har snart förlorat sina vänner
- g. lugn i hjärtat kan man va'
- h. och du kan alltid lita på mej

Läs upp de hela meningarna och diskutera om de stämmer eller inte!

Välj ut och skriv ned en mening som du gillar och vill komma ihåg!

Försök gärna skriva något eget tänkvärt i din tankebok – med eller utan rim.

VÄRDERINGSÖVNING OM ÄRLIGHET OCH MOD

Vad är svårt (S) och vad är lätt (L)?

att våga vara mig själv, att inte låtsas vara någon annan _____

att vara ärlig och säga nej, fast andra förväntar sig ett ja _____

att vägra stjäla, även om någon försöker tvinga mig _____

att våga protestera, när jag ser någon begå en orättvisa _____

att våga säga ifrån, när jag tycker någon betar sig illa _____

att tala sanning, även om det är till nackdel för mig själv _____

Fler frågor att prata om:

Hur känns det om någon tar dina saker? Hur känns det om någon ljuger om dig?

Hur upplever du andras skrytsamhet? Är det lätt och kanske frestande att skryta ibland?

Berätta gärna något om era tankar och erfarenheter i exemplen ovan.

Bestäm om ni vill berätta i mindre grupper eller i hela klassen tillsammans.

TILL LÄRAREN KOMMENTARER OCH FÖRSLAG TILL AVSNITTET OM ÄRLIGHET

”Ärlighet är av genomträngande mänsklig betydelse. Varje social aktivitet, varje mänskligt projekt som kräver samarbete hindras av att människor inte kan lita på varandra.”

(ur *Dygdernas bok* av William J. Bennett)

Brottsligheten är, i detta andra decennium av det tjugoförsta århundradet enligt den dystra statistiken, i stadig uppgång. Stölder och bedrägerier läser vi dagligen om. Även inom skolans område begås brottsliga handlingar, och stölder skolkamrater emellan har blivit allt vanligare, ibland som rena impulshandlingar, ibland efter noggrann planering, stundom begångna av individer, stundom kollektivt anstiftade.

Brottstatistiken för 2011 visar på 62 500 butiksstölder och snatterier, men detta är bara mellan 5-10% av vad som upptäcks och anmäls. Var tredje niondeklassare berättar att de snattat något under det senaste året. Detta är ett samhällsproblem med stora följder. En viktig fråga är också hur detta påverkar barnens och ungdomarnas självförtroende, självrespekt och säkerhet.

Ärlighet har flera aspekter, vilka sammanfattas i följande citat:

”När människor rangordnar de karaktärsegenskaper som de vill se komma till uttryck hos sina barn, vänner, arbetsledare, politiker etc. så kommer ärlighet att toppa listan. Människor inser att ärlighet är grunden till de flesta andra dygder och en förutsättning för tillit. Ärlighet innebär att inte ljuga, lura någon eller stjäla. Det innefattar frihet från bedrägeri – även självbedrägeri. Det inbegriper likaså en intellektuell ärlighet – att man söker reda på sanningen, även om det leder till obehagliga upptäckter.”

– Nancy Watters

Innan man delar ut häftet om ”Ärlighet” är det lämpligt att fråga eleverna vad de tänker på när de hör ordet ärlighet. Vilka aspekter berörs? Skriv upp förslagen!

Diskutera begreppet ’samvete’!

Låt eleverna berätta om sina egna upplevelser om stölder och förluster. Be dem också tala om hur de kände sig vid tillfället och hur de kom över en eventuell förlust.

Berättelsen ”Att tala sanning” som härstammar från Mellersta östern är fritt återberättad ur *Oriental stories as Tools in Psychotherapy*, av N. Peseschkian, 1982. Den behöver inte nödvändigtvis kopieras. Läs den gärna högt och samtala om frågorna. Historien kan inspirera till en spännande illustration, en nattbild kanske...

Angående rollspel är det min erfarenhet att barnen har visat stor entusiasm när det gäller att spela upp sketcher med utgångspunkt från de historier som finns i avsnittet.

Bråket om suddgummit (Ärlighet och respekt) kan passa till de yngre eleverna.

Berättelsen om stölden på tåget, som följer på nästa sida, kan användas både som rollspel eller utgångspunkt för uppsatsskrivning. Den passar både yngre och äldre elever och behöver inte nödvändigtvis kopieras. Läs gärna upp den och låt eleverna skriva fortsättningen.

”Några vackra ord” kan skrivas på tavlan och illustreras på en bildlektion.

Förslag på berättelser om ärlighet och oärlighet ur Aisopos fabler:

Tjuven och hans moder, Pojken som skrek varg, Vargen och hans skugga, Mullvaden

Nya ord i avsnittet:

I den inledande texten om ärlighet finns ord som många elever är osäkra på: frimodig, förställa sig (förväxlas ofta med föreställa), obehag (obehaglig)

Ett tänkvärt och viktigt citat ur Ordspråksboken i Gamla testamentet kan antecknas och diskuteras t.ex. om ämnet om oförtjänt rikedom kommer upp:

”Bättre äga litet med rättfärdighet än tjäna mycket med orätt.” (16:18 Ordsp.)

Nästa sida kan om man så önskar kopieras (eller tas upp muntligen).

Extra rollspel, sketch eller kanske en uppsats

En oavslutad berättelse (efter en alldeles sann historia...)

Anders och hans nioårige son Dennis sitter på tåget på väg till farmor och farfar. De har sina väskor bredvid sig. Pappa Anders har bl.a. kläder, pengar, fotografier och några viktiga böcker i sin stora väska. Dennis har sina kläder och sitt älskade gosedjur i sin ryggsäck, en stor ljusblå val som han har som sin fantasikompis. Eftersom tågresan är lång, bestämmer de sig för att gå till restaurangvagnen och fika. De lämnar sina väskor en liten stund. De vet inte att det sitter en tjuv i samma kupé som håller noga utkik efter allt som händer. Samtidigt som Anders och Dennis sitter och fikar och skojar i restaurangvagnen stannar tåget vid en station. När de återvänder till sina platser är båda väskorna försvunna.....

Vad tror ni händer sen? Skriv ner eller improvisera dialoger eller skriv och spela upp en sketch!

NÅGRA VACKRA ORD

Några av dessa ord om ärlighet kan du försöka texta snyggt och kanske illustrera på nästa bildlektion. Bilden kan bli en bra framsida till avsnittet om ärlighet.

Du kan också skriva en egen dikt eller några tänkvärda ord som du kommit att tänka på!

Ärlighet varar längst.

Sannfärdighet är grunden för alla mänskliga dygder.

En sann vän är både uppriktig och vänlig.

Världen behöver hederliga människor.

Ärlighet är smittsamt!

Vi kan lita på varandra.

Var ärlig mot dig själv och andra!

Med ärlighet och rättvisa kan alla på jorden bli lyckliga.